

اقتصاد انرژمی

مؤلف:

پل استیونس

مترجمین:

علی طاهری فرد

سید جعفر حسینی

جلال دهنوی

انتشارات دانشگاه امام صادق (علیه السلام)
تهران: بزرگراه شهید چمران،
پل مدیریت
تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲
صندوق پستی ۱۵۹-۱۴۶۵۵
E-mail: isu.press@yahoo.com

دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

اقتصاد انرژی ■ تالیف: پل استیونس ■ ترجمه: علی طاهری فرد - سید جعفر حسینی - جلال دهنوی
ناشر: دانشگاه امام صادق (ع) ■ ویراستار ادبی: نادر احمدی ■ چاپ اول: ۱۳۹۰ ■ قیمت: ۳۵۰۰۰ ریال
شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه ■ چاپ و صحافی: زلال کوثر ■ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۰۹۱-۳
همه حقوق محفوظ و متعلق به ناشر است.

این اثر ترجمه‌ای است از:

The Economics of Energy, Paul Stevens, Edward Elgar Publishing, Inc. 2000

سرشناسه: استیونس، پل Stevens, Paul
عنوان و نام پدیدآور: اقتصاد انرژی / مولف پل استیونس؛ مترجمین علی طاهری فرد، جعفر حسینی، جلال دهنوی.

مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۹۰.

مشخصات ظاهری: ۱۹۲ ص.

شابک: ۳۵۰۰۰ ریال ۲-۹۱-۰۹۱-۲۱۴-۶۰۰-۹۷۸

یادداشت: عنوان اصلی: The economics of energy, 2000.

موضوع: انرژی، منابع

موضوع: صنایع انرژی

- شناسه افزوده: طاهری فرد، علی، -

- شناسه افزوده: حسینی، سید جعفر، -

- شناسه افزوده: دهنوی، جلال، -

شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (ع)

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۰ / ۵۴ الف HD۹۵.۲

رده بندی دیویی: ۳۳۳/۷۹

شماره کتابشناسی ملی: ۲۴۵۴۳۰۵

فهرست مطالب

۷	سخن ناشر.....
۹	مقدمه مترجمین.....
۱۳	دیباچه.....
۱۵	فصل ۱. چرا مسئله انرژی اهمیت دارد.....
۲۷	فصل ۲. موضوعات طرف تقاضا.....
۲۷	۲.۱. ماهیت تقاضای انرژی.....
۳۷	۲.۲. صرفه‌جویی.....
۴۳	۲.۳. مدل‌سازی انرژی.....
۴۴	۲.۳.۱. مدل‌سازی تقاضا.....
۴۹	۲.۳.۲. مدل‌سازی عرضه.....
۶۰	۲.۳.۳. مدل‌سازی انرژی و پیش‌بینی.....
۶۵	فصل ۳. مسایل سمت عرضه.....
۶۶	۳.۱. پایان‌پذیری منابع هیدروکربنی.....
۷۶	۳.۲. هزینه‌ها.....
۸۱	۳.۳. مسائل مالی.....
۸۶	۳.۴. حمل و نقل.....

فصل ۴. بازارها.....	۹۱
۴.۱. بازیگران بازار.....	۹۳
۴.۱.۱. شرکت‌ها.....	۹۳
۴.۱.۲. اوپک.....	۱۰۰
۴.۱.۳. شرکت‌های نفتی و دولت‌های تولید کننده.....	۱۰۸
۴.۲. بازارها و قیمت‌ها.....	۱۱۰
۴.۲.۱. قیمت‌های نفت.....	۱۱۰
۴.۲.۲. قیمت‌های داخلی انرژی.....	۱۱۵
۴.۳. بازارها در برابر دولت‌ها.....	۱۲۲
۴.۳.۱. سیاست‌های انرژی در برابر بازارها.....	۱۲۲
۴.۳.۲. وقایع‌نگاری سیاست انرژی.....	۱۲۵
فصل ۵. کشورهای در حال توسعه.....	۱۳۱
منابع و مآخذ.....	۱۳۷
نمایه.....	۱۸۳

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»
 وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ وَ سُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
 فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ
 (قرآن کریم، سوره مبارکه النمل، آیه شریفه ۱۵)

سخن ناشر

فلسفه وجودی دانشگاه امام صادق علیه السلام که از سوی ریاست دانشگاه به کرات مورد توجه قرار گرفته، تربیت نیروی انسانی‌ای متعهد، باتقوا و کارآمد در عرصه عمل و نظر است تا از این طریق دانشگاه بتواند نقش اساسی خود را در سطح راهبردی به انجام رساند. ♦

از این حیث «تربیت» را می‌توان مقوله‌ای محوری یاد نمود که وظایف و کارویژه‌های دانشگاه، در چارچوب آن معنا می‌یابد زیرا که «علم» بدون «تزکیه» بیش از آنکه ابزاری در مسیر تعالی و اصلاح امور جامعه باشد، عاملی مشکل ساز خواهد بود که سازمان و هویت جامعه را متاثر و دگرگون می‌سازد.

از سوی دیگر «سیاست‌ها» تابع اصول و مبادی علمی هستند و نمی‌توان منکر این تجربه تاریخی شد که استواری و کارآمدی سیاست‌ها در گرو انجام پژوهش‌های علمی و بهرمندی از نتایج آنهاست. ازاین منظر پیشگامان عرصه علم و پژوهش، راهبران اصلی جریان‌های فکری و اجرایی به حساب می‌آیند و نمی‌توان آینده درخشانی را بدون توانایی‌های علمی -

پژوهشی رقم زد و سخن از «مرجعیت علمی» در واقع پاسخ‌گویی به این نیاز بنیادین است.

دانشگاه امام صادق علیه السلام در واقع یک الگوی عملی برای تحقق ایده دانشگاه اسلامی در شرایط جهان معاصر است. الگویی که بیش از «ربع قرن» تجربه دارد و هم اکنون ثمرات نیکوی این شجره طیبه در فضای ملی و بین‌المللی قابل مشاهده است. طبعاً آنچه حاصل آمده محصول نیت خالصانه و جهاد علمی مستمر مجموعه بنیانگذاران و دانش‌آموختگان این نهاد است که امید می‌رود در طلوعه دور جدید فعالیتش بتواند به توسعه و تقویت آنها در پرتو عنایات حضرت حق تعالی، اهتمام ورزد.

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه السلام با توجه به شرایط، امکانات و نیازمندی جامعه در مقطع کنونی با طرحی جامع نسبت به معرفی دستاوردهای پژوهشی دانشگاه، ارزیابی سازمانی - کارکردی آنها و بالاخره تحلیل شرایط آتی اقدام نموده که نتایج این پژوهش‌ها در قالب کتاب، گزارش، نشریات علمی و.... تقدیم علاقه‌مندان می‌گردد. هدف از این اقدام - ضمن قدردانی از تلاش خالصانه تمام کسانی که با آرمان و اندیشه‌ای بزرگ و ادعایی اندک در این راه گام نهادند - درک کاستی‌ها و اصلاح آنها است تا از این طریق زمینه پرورش نسل جوان و علاقه‌مند به طی این طریق نیز فراهم گردد؛ هدفی بزرگ که در نهایت مرجعیت مکتب علمی امام صادق علیه السلام را در گستره بین‌المللی به همراه خواهد داشت. (ان شاء الله)

ولله الحمد

معاونت پژوهشی دانشگاه

مقدمه مترجمین

انرژی همواره برای بشر حائز اهمیت بوده است. در تمدن‌های نخستین بشری انرژی محدود به انرژی‌های حیوانی و باد و آب بود. این وضعیت تا پیش از انقلاب صنعتی با تغییرات اندکی ادامه داشت. اما همزمان با انقلاب صنعتی، ضمن گسترش میزان و تنوع استفاده از انرژی، نقش سوخت‌های فسیلی در توسعه اقتصادی جوامع ارتقاء یافت. از آغاز انقلاب صنعتی تا نیمه اول قرن بیستم زغال‌سنگ بیشترین سهم را در مصرف انرژی جهان داشت. اما در نیم قرن اخیر بیش از پیش بر اهمیت نفت خام و گاز طبیعی افزوده شده است به طوری که هم‌اکنون مجموع سهم این دو سوخت در سبد انرژی جهان بیش از ۶۰ درصد است. در این میان اهمیت نفت خام به دلایل متعدد ژئوپلیتیک، اقتصادی و سیاسی بیش از سایر انرژی‌ها بوده است.

جایگاه نفت خام و گاز طبیعی در اقتصاد ایران نیز بر کسی پوشیده نیست. سهم عمده درآمدهای ارزی حاصل از صادرات نفت در بودجه کشور، وابستگی بخش‌های تولیدی به انرژی ارزان و بسیاری نمونه‌های دیگر نشان‌دهنده جایگاه سوخت‌های هیدروکربنی در اقتصاد ملی است.

علی‌رغم نقش بسیار مهم ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی انرژی به دلایل متعددی که در این مجموعه به دقت مورد بررسی قرار خواهد گرفت عمر اقتصاد انرژی از چند دهه تجاوز نمی‌کند. حوزه مباحث اقتصاد انرژی در

کشور ما نیز تاکنون چندان مورد توجه نبوده است. علی‌رغم آنکه قدمت ورود دانش اقتصاد به کشور ما به بیش از ۴۰ سال است اما مباحث اقتصاد انرژی که با توجه به موقعیت و مزیت‌های کشور ما در حوزه نفت و گاز از اهمیت بسیاری برخوردار است مورد غفلت واقع شده است و عملاً بجز معدود تلاش‌های سالیان اخیر در برخی از دانشکده‌های اقتصاد، فعالیت جدی در این حوزه انجام نشده است.

بر این اساس، مترجمین این کتاب در راستای شروع فعالیت‌های جدی خود در حوزه اقتصاد انرژی بر آن شدند تا یک مجموعه مناسب از مسایل و مفاهیم مرتبط با اقتصاد انرژی را تهیه نمایند. لذا پس از مشورت‌های لازم با اساتید خبره این رشته و احصاء کتب و مقالات مختلف در حوزه اقتصاد انرژی تصمیم گرفتند تا مقدمه کتاب اقتصاد انرژی آقای دکتر پل استیونس استاد بازنشسته دانشگاه داندی اسکاتلند را که یکی از دانشگاه‌های پیشرو در حوزه اقتصاد انرژی در عرصه بین‌المللی است ترجمه نمایند.

در خصوص اهمیت این کتاب همین بس که این کتاب در دوره دکتری اقتصاد نفت و گاز دانشگاه علامه طباطبائی و دوره دکتری مدیریت بین‌المللی قراردادهای نفت و گاز دانشگاه امام صادق علیه‌السلام و دوره کارشناسی ارشد و دکتری اقتصاد انرژی دانشگاه فردوسی مشهد تدریس می‌شود.

مجموعه پیش‌رو حاصل بیش از یکسال کار مداوم مترجمان است. با وجود دشواری متن اصلی کتاب، مترجمان کوشیده‌اند ضمن روانی متن برگردان شده، پابندی کامل خود را به متن کتاب حفظ نمایند تا با کمترین تغییرات مفاهیم مورد نظر نویسنده به مخاطبان منتقل گردد. از آنجا که برخی از عبارات کتاب نیازمند توضیحات بیشتری بوده است نکات متعددی در طول کتاب به صورت پاورقی توسط مترجمان نگاشته شده است. همچنین

برخی از نکاتی که توسط نویسنده در پی نوشت کتاب اشاره شده بود به صورت پانویس آورده شده است.

در ترجمه این کتاب از آرا و نظرات اساتید محترمی نیز استفاده شده است. بی شک یکی از انگیزه‌های اصلی مترجمین برای ترجمه این کتاب، تأکيدات مکرر آقای دکتر مسعود درخشان در مورد اهمیت این مجموعه بوده است. در این جا بر خود لازم می‌دانیم از نقطه نظرات گرانبایه ایشان تشکر نماییم. از معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه‌السلام آقای دکتر افتخاری و معاونت پژوهشی دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد آقای دکتر محمد نعمتی که بیشترین همکاری را با مترجمین مبذول داشتند سپاسگزاریم. همچنین از سایر دانشجویانی که ما را در تهیه این مجموعه یاری نموده‌اند خصوصاً سرکار خانم شهرزاد طاهریان دانشجوی کارشناسی اقتصاد دانشگاه فردوسی مشهد که زحمت تایپ منابع و مآخذ این مجموعه را متقبل شدند صمیمانه قدردانی می‌نماییم.

علی طاهری فرد

سید جعفر حسینی

جلال دهنوی

دیباچه

علم اقتصاد دانش طرح سؤالات مختلف است. در دهه ۶۰ میلادی، جون رابینسون^۱ همواره به دانشجویان دوره کارشناسی خود در دانشگاه کمبریج این جمله را می‌گفت که: "وظیفه اقتصاددانان طرح سؤالات صحیح است... اما هر نادانی^۲ می‌تواند به این سؤالات پاسخ دهد." فرض ضمنی‌ای که در عبارت خاص و جسورانه وی وجود دارد این است که سیاستمداران هستند که جواب این‌گونه سؤالات را می‌دهند. اقتصاد انرژی نیز مستثنی از این حکایت نیست. این شاخه از اقتصاد نیز مملو از سؤالات کلیدی است برخی مفید و برخی کاملاً گمراه‌کننده. علاوه بر این، اهمیت فراگیر انرژی، از جنبه‌های استراتژیک و راهبردی، زیست‌محیطی یا سایر ابعاد، تعداد نادانانی را که به دنبال پاسخ به این سؤالات هستند افزایش می‌دهد. به هر حال، قبل از پرداختن به جزئیات بیشتر، ذکر یک عبارت از یک اقتصاددان بزرگ دیگر نیز خالی از لطف نخواهد بود. ادیث پنرز^۳، معتقد بود که اگر شما قصد پرسیدن سؤالاتی را دارید بهتر آن است که حداقل توضیح دهید چرا این

1 - Joan Robinson

2 - Damn fool

3 - Edith Penrose

سؤالات مورد علاقه شماست؟ از این رو نویسنده (پل استیونس^۱) در ابتدا وظیفه خود می‌داند قبل از آنکه به توضیح موضوع اقتصاد انرژی بپردازد اهمیت این موضوع را تبیین نماید.

www.ketab.ir